

בעקבות המצב בדרום לבנון, עזבו אלפי תושבים את בתיהם ועברו צפונה

14 בדצמבר 2023

עיקרים

- ◀ חזבאללה הצטרף ללחימה נגד ישראל ב-8 באוקטובר 2023, יום לאחר תחילת מלחמת "חרבות ברזל"¹, ופתחה חזית נוספת בגבול הצפוני של מדינת ישראל. זאת, מתבטאת בעיקר בתקיפות ובשיגור טילים לעבר מוצבי צה"ל וריכוזי לוחמים שהוצבו על הגבול. בתגובה מגיב צה"ל בירי ארטילרי לעבר מקורות הירי ובתקיפת תשתיות חזבאללה בדרום לבנון. בעקבות המצב המתוח והחשש מפני הסלמה, החלו תושבי כפרים ועיירות בדרום לבנון להתפנות לאזורים צפוניים יותר. בהקשר זה יצוין כי חזבאללה נוהג למקם מוצבים ובסיסים בתוך או בסמוך לעיירות ולכפרים.
- ◀ ההערכות כיום הן כי מספר המתפנים נע בין 20,000 ל-60,000 תושבים. וייתכן שהמספר אף גבוה יותר. חלקם התפנו ביוזמתם וחלקם בהוראת חזבאללה. יצוין, כי בשל המתיחות, רוב השירותים הממשלתיים ורוב הפעילות הכלכלית באזור הדרום פסקו מלפעול. חלק מהעיירות והכפרים באזור הגבול התפנו מרוב תושביהם. לעומת זאת קיימים עיירות וכפרים בהם לא ניכרת עזיבה. חלק גדול מהתושבים התפנו למרחב העיר צור.
- ◀ סביר להניח כי כל עוד קיימת מתיחות בדרום לבנון ואף קיים חשש להסלמה, רוב התושבים שעזבו לא ישובו לבתיהם. לכך יהיו השלכות כלכליות כבדות ארוכות טווח שתשפענה בראש ובראשונה על האזרחים שעזבו את הדרום המתפרנסים ברובם מחקלאות ויתכן אף שנגרם נזק לרכושם, ויתכן גם על כלכלת לבנון העוברת בלאו הכי משבר כלכלי עמוק.
- ◀ המצב הנוכחי מציב דילמה בפני חזבאללה: הארגון חש מחויב להתגייס לסייע לחמאס כחלק מציר ההתנגדות בראשות איראן, אך בו-זמנית הוא מבין שהצטרפותו ללחימה פוגעת באוכלוסיית העוגן שלו בלבנון. בנסיבות אלה, מנסה הארגון לתמרן, כשהוא מהלך על חבל דק בין הסיוע שהוא מעניק לחמאס באמצעות פתיחת חזית נוספת מול ישראל לבין סיוע חומרי לתושבי דרום לבנון שנפגעים מהמצב כאשר במקביל ללחימה הוא פועל לפיצוי התושבים שרכושם ניזוק בעיקר באמצעות אגודת ג'האד הבינוי, אחר המוסדות החברתיים שהקים חזבאללה העוסק בבנייה ושיקום, ובפרויקטים חברתיים כמו גם בניסיון לגייס את ממשלת לבנון ומדינות נוספות לסייע בפיצוי התושבים.

¹ להרחבה אודות פעילות חזבאללה מתחילת המלחמה, ראו מחקר של מרכז המידע מ-24 בנובמבר 2023: "[מלחמת "חרבות ברזל"- הלחימה בגבול ישראל לבנון \(תמונת מצב נכון ל-23 בנובמבר 2023\)](#)".

פירוט

ממדי התופעה

◀ כבר ב-8 באוקטובר 2023, יום לאחר תחילת מלחמת "חרבות ברזל" לאחר שחזבאללה פעל לראשונה נגד ישראל בגבול לבנון, דווח על תושבים מדרום לבנון, ובעיקר אלה שאינם מתגוררים בהן באופן קבוע, אשר עזבו את אזור הגבול בעקבות התגובה הישראלית לפעילות חזבאללה (thisislebanon.com, 8 באוקטובר 2023).² יום למחרת, ב-9 באוקטובר 2023 דווח על תנועת פליטים אינטנסיבית מעיירות הדרום הממוקמות באזור הגבול, ובמיוחד מאלנאקורה (בגזרה המערבית) לכיוון הערים שמצפון (חשבון Lebanon the and World X, 9 באוקטובר 2023).

◀ מתחילת נובמבר 2023, במקביל להתרחבות והסלמה בפעילות חזבאללה, ופעילות התגובה של ישראל, עלה גם מספר המתפנים מאזור הגבול. ב-10 וב-16 בנובמבר 2023 דווח כי אותרה עזיבה בהיקף רחב של תושבים מ-28 כפרים ועיירות לאורך כל הגבול מאזור הר דב (חוות שבעא) שבמזרח ועד אלנאקורה במערב (סקאי ניוז, 10 ו-16 בנובמבר 2023; סוכנות אנטוליה, 16 בנובמבר 2023).

◀ במהלך ההפוגה בלחימה שהוכרזה ברצועת עזה, וההפוגה בפעילות חזבאללה בעקבותיה (24 בנובמבר 2023 ונמשכה עד 1 בדצמבר) ניכר כי חלק מהתושבים חזרו לבתיהם. בתקופה זו אף דווח שמספר המתפנים ירד לכ-16,000 (דף הפייסבוק של התאחדות העיריות בנפת צור, 1 בדצמבר 2023). עם חידוש הלחימה ופעילות חזבאללה בהתאם, שוב אותרה מגמת העזיבה ומספר המתפנים שהגיעו לצור וסביבתה עלה שוב ל-18,000 (beirut-news.com, 28 בנובמבר 2023; חשבון almarsadonline X, 5 בדצמבר 2023; דף הפייסבוק של התאחדות העיריות בנפת צור, 1 בדצמבר 2023). ב-5 בדצמבר 2023 דווח על התגברות תנועת העזיבה וכי העיירות במחוזות צור וצידון וסביבתן מתמלאות בתושבי הדרום שעזבו את בתיהם בעקבות הפעילות הצבאית לאורך הגבול (חשבון almarsadonline X, 5 בדצמבר 2023).

◀ על-פי הערכות שונות, נע מספר התושבים שהתפנו מבתיהם בדרום לבנון בין 20,000 ל-60,000 תושבים. להערכת מחמד שמס אלדין, חוקר בחברת "אלדוליה ללמעלומאת" (החברה הבינלאומית למידע), נכון ל-16 בנובמבר 2023, מדובר בכ-45,000 תושבים. לדבריו, מדובר בפינוי חלקי בלבד בהשוואה לשנת 2006, בעת מלחמת לבנון השנייה, שבמהלכה עזבו את אזור הדרום כ-600,000 תושבים (סקאי ניוז, 10 ו-16 בנובמבר 2023).³

◀ ארגון ההגירה של האו"ם (International Organization for Migration - IOM) פרסם ב-23 בנובמבר 2023 דו"ח בנוגע להיקף ההגירה הפנימית בתוך לבנון בעקבות ההסלמה בגבול ישראל-לבנון בין 8 באוקטובר 2023 - 21 בנובמבר 2023. על-פי הדו"ח, 55,491 תושבים לבנונים עזבו בתקופה זאת בתיהם ברחבי לבנון, 73% מהם

² <https://www.thisislebanon.com/exclusive/257878/>
³ <https://www.youtube.com/watch?v=h7KJp96R0wo>

ממחוזות דרום לבנון (אתר ארגון ההגירה של האו"ם, 23 בנובמבר 2023). מהדו"ח ניתן להעריך כי רוב העוזבים הם מאזור הגבול עם ישראל והם התפנו בעיקר למחוזות מדרום לבירות.

◀ משרד תאום העניינים ההומניטריים של האו"ם (the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - OCHA), פרסם ב-9 בדצמבר 2023 דוח לפיו 58,835 תושבי דרום לבנון התפנו מבתיהם בעקבות הלחימה, כ-66% מהם מתגוררים אצל קרובי משפחה וכ-30% שכרו דירות במקומות מרוחקים יותר. רק כ-4% התפנו למקלטים ציבוריים או לדירור אחר (reliefweb.int, 9 בדצמבר 2023).

אזור דרום לבנון מקו הגבול ועד הליטאני (ויקיפדיה)

◀ דובר צה"ל, תא"ל דניאל הגרי, ציין בעדכון לתקשורת ב-12 בדצמבר 2023 כי יותר מ-100 אלף מתושבי דרום לבנון התפנו צפונה. הוא גם ציין שחזבאללה פועל מתוך הכפרים והשטחים הבנויים בדרום לבנון ובכך מסכן את אדמת לבנון (דובר צה"ל, 12 בדצמבר 2023).

דפוסי הפינוי

◀ על-פי מרכז עלמא, העזיבה הינה בעיקר מהכפרים והעיירות בקו החזית מול הגבול עם ישראל לכל אורכו, ביניהן הוזכרו הכפרים והעיירות עלמא אלשעב, יארין, ראמיה, עיתא אלשעב, בנת ג'ביל, מארון אלראס, עיתרון, בלידה, מיס אלג'בל, יארון, מרכבא, אלעדסה וכפר כילא (מרכז עלמא, 27 בנובמבר 2023).

העיירה עיתא אלשעב: הרבה הרס ומעט תושבים הנראים ברחובות (חשבון X Nour Mansour, 11 בדצמבר 2023)

◀ על-פי ההערכות, שיעור המתפנים שונה מישוב לישוב והוא נע בין 10%-90%. עזיבה רבה יותר ניכרת באזורים נוצריים לעומת אזורים שיעים. להלן מספר דוגמאות: מאזור בנת ג'ביל (אזור שיעי) התפנו כ- 20% מהתושבים, מכפר רמיח (כפר נוצרי) התפנו כ-70% מהתושבים, ולדברי ראש מועצת הכפר הפך ל"ישוב רפאים". מקורות לבנונים דיווחו, כי כ-90% מתושבי הכפרים כילא, חולא, אלעדסה, יארון, אלצ'הירה ומרוחין, שרובם המכריע שיעים, עזבו את בתיהם. בעוד שמכפר שובא עזבו את בתיהם כ- 75%, רוב תושבי העיירה ג'דידה (הנקראת גם ג'דידה-מרג'עיון), במרכז נפת מרג'עיון, נותרו בבתיהם (דף הפייסבוק Farid Kteich, 8 בדצמבר 2023; בירות ניוז, 16 בנובמבר 2023; סקאי ניוז, 10 בנובמבר 2023; ספוטיק, 13 בנובמבר 2023).

הכפר חולא שומם (דף הפייסבוק Farid Kteich, 8 בדצמבר 2023. במקור הסרטון פורסם בטיקטוק)

◀ נראה, כי שיעור ההתפנות קשור גם לעוצמת הלחימה באזור. ככל שעוצמת הלחימה גבוהה יותר, כך שיעור המתפנים גבוה יותר, לרבות ביישובים שיעיים בהם זוכה חזבאללה לאהדה דוגמת עיתרון, עלמא אלשעב ועיתא אלשעב.

◀ קיימת גם תופעה של תושבים באזור הגבול שעזיבתם איננה ארוכת טווח. יש גם שמתפנים מבתיים וחוזרים אליהם מספר פעמים, בכפוף לעצימות המתיחות באזור מגוריהם ובכפוף לצרכים כלכליים ותעסוקתיים שלהם בדגש על העיסוק החקלאי כמו מסיק זיתים, וצרכי עיבוד הקרקע.

◀ קאסם אלקאדרי, ראש עיריית כפר שובא, ציין שהתושבים חוששים לנוע בין הישובים הקרובים לגבול, מאחר שהיו אזרחים שנפגעו כתוצאה מהלחימה בשטח (סקאי ניוז, 10 בנובמבר 2023). יש לציין בהקשר זה כי פעילים, עמדות ירי ותצפית, אמצעי לחימה של חזבאללה בדרום לבנון הוצבו במקרים רבים באזורים אזרחיים מאוכלסים ובמבנים אזרחיים.

◀ באתר הלבנוני ג'נוביה צוין, כי עשרות אלפי תושבים מנפת צור, בנת ג'ביל, מרג'עיון וחאצביא מתמודדים עם מצב קשה ההולך ומתדרדר בשל הגשמים ומזג האוויר הקר. האתר ציין כי ביחידה לניהול אסונות של איחוד עיירות מרחב צור רשומים כ-21,000 עקורים. מרכזי קליטה, ביניהם בתי-ספר, מאכלסים חלק מהם, אך רובם מוצאים מקלט בעיירות ובכפרים, שבהם תושבים מקומיים מציעים לארח אותם. לעומת זאת, בשל מחסור בבתיים פנויים, הם נאלצים לשכור דירות באזור צור שעלותם האמירה עוד טרם האירועים. עוד צוין כי המפונים סובלים ממחסור בצידוד בסיסי, ובכלל זה גופי חימום, שמיות, חיתולים, ציוד היגיינה וסולר לגנרטורים וכי העיירות המארחות מתקשות לספק ציוד זה (אלג'נוביה, 12 בדצמבר 2023).

הגורמים לעזיבה

◀ בחלק מהדיווחים עולה כי היוזמה לעזיבת בתי המגורים נובעת מחשש התושבים לחייהם בצל העימותים הסמוכים למקום מגוריהם. אולם עלו גם דיווחים לפיהם קראו פעילי חזבאללה לתושבים לעזוב והם שיגרו הודעות למשפחות המתגוררות באזור הגבול, להתפנות מרצועת הגבול. הדבר קרה בעיקר באזור הר דב (חוות שבעא), שבמזרח (סקאי ניוז, 17 באוקטובר 2023).

יעדי הפינוי

◀ תושבים שעזבו את דרום לבנון פזורים בעשרות מקומות שונים, וביניהם: הערים צור וצידון, הפרבר הדרומי של בירות (אזור שיעי), אקלים אלח'רוב, צופר, בחמדון (ממזרח לבירות על כביש בירות דמשק, וג'ביל (סקאי ניוז, 10 ו-16 בנובמבר 2023). על-פי דו"ח ארגון ההגירה של האו"ם, בין 8 באוקטובר 2023 - 21 בנובמבר 2023 הגיעו לצור 16,990 תושבים מהדרום ולעיירה אלנבטיה הגיעו 8,191 תושבים לבירות הגיעו 6,113 ולצידון הגיעו 5,903 תושבים (אתר ארגון ההגירה של האו"ם, 23 בנובמבר 2023).⁴ על-פי מקור נוסף, חלק מהמשפחות שכרו בתים בהר הלבנון ובאזור הרי השוף, שבצפון לבנון, כהכנה לעזיבה עתידית (סקאי ניוז, 17 באוקטובר 2023).

⁴ <https://reliefweb.int/report/lebanon/lebanon-displacement-tracking-matrix-mobility-snapshot-round-12-23-november-2023>

◀ חלק מהתושבים התפנו אל בתי קרוביהם בישובים מרוחקים יותר מהגבול וחלקם נקלטו במרכזי קליטה. ב-5 בנובמבר 2023 דווח כי כ-10,000 תושבים שהגיעו למרחב העיר צור חולקו בין ארבעה מרכזי קליטה שהוקמו בבתי ספר ודירות שנתרמו על-ידי תושבים מקומיים. צוין, כי בכל מרכז קליטה הוקצו שתי קומות לצורך פתיחת כיתות לחידוש לימודים עבור ילדי התושבים שעזבו (סקאי ניוז, 10 בנובמבר 2023; חשבון הטלגרם BREAKING NEWS SERVICE, 5 בנובמבר 2023).

◀ מקור מקומי ציין כי חלק מתושבי הכפרים מאזור הר דב - שובא, כפר חמאם וסביבתם (שבגזרה המזרחית), התפנו לעיירה חאצביא, וכי מועצת העיירה המקומית סיפקה להם חשמל ומים (סקאי ניוז, 16 בנובמבר 2023).

◀ עם כניסת ההפוגה לתוקפה, ניסה חזבאללה להציג את העיירות כשוקקות חיים. כתב ערוץ אלמנאר, עלי שעייב, תיעד בוידאו ב-24 בנובמבר 2023 את העיירה אלעדיסה, בדרום לבנון, ובה נראו ברחוב כעשרה תושבים (חשבון X של עלי שעייב, 24 בנובמבר 2023). באותו יום דווח כי תושבים חזרו לבתיהם כדי לבדוק את מצבם ואת מצב רכושם, דבר שאינו מעיד בהכרח כי הם חזרו באופן קבוע למקום (beirut-news.com, 24 בנובמבר 2023). לאחר ההפוגה דווח כי השבים עזבו שוב את בתיהם (beirut-news.com, 28 בנובמבר 2023; חשבון X almarsadonline, 5 בדצמבר 2023).

כתב ערוץ אלמנאר, עלי שעייב, בעיירה אלעדיסה, הסמוכה לגבול (חשבון X של עלי שעייב, 24 בנובמבר 2023)

מצב התושבים שנותרו באזור הגבול

◀ באשר לתושבים שלא התפנו, דווח כי תנאי חייהם הופכים לקשים מיום ליום. כאמל רזוק, מח'תאר העיירה ג'דידה-מרג'עיון, שבמרכז נפת מרג'עיון, מסר כי רוב תושבי העיירה, המונה כ-1,600 נפש, נותרו בה, אך המעגלים הכלכליים סביבה פסקו מלפעול. חלק ממוסדות הנפה כמו מוסדות פיננסיים, מוסדות חברה אזרחית ובתי משפט סגורים, והתושבים הופנו לאלנבטיה, כדי לקבל חלק מהשירותים. כמו כן, כשבועיים לאחר שהחלה ההסלמה בשל המצב הביטחוני, הפסיקו מספר חברות לשלוח סחורות לאזורי הגבול. לדברי רזוק, "נציגי חברות תרופות ומוצרי מזון וסוחרי פירות וירקות חדלו מלהגיע ואפילו מאפיות כבר לא שלחו דבר מלבד כיכרות לחם במספר מוגבל לכל חנות (בירות ניוז, 16 בנובמבר 2023). בנוסף דווח, כי הורים מסרבים לשלוח את ילדיהם לבתי הספר בשל המצב הביטחוני, בתי-הספר לא פועלים והתלמידים יושבים בבתיהם (אלג'זירה, 18 בנובמבר 2023).

◀ מילאד אלעאלם, ראש עיריית רמיש, סמוך לבנת ג'ביל כשני ק"מ לגבול ישראל לבנון, ציין כי על רקע המשבר הכלכלי החמור שממנו סובלת לבנון ומצב הלחימה, אזור הגבול חווה מחסור במוצרי מזון ובתרופות, והעיריות אינן יכולות לסייע לתושבים במסגרת התקציב הזעום שלהן (lebanondebate.com, 18 בנובמבר 2023).

◀ בפגישה שהתקיימה במטה היחידה לניהול אסונות באיחוד עיריות מחוז צור, בה נכחו קאסם שעלאן, מנהל היחידה הלאומית לניהול אסונות של הצלב האדום הלבנוני, ביאטריס רוביו נבארו, יו"ר תוכנית ההגנה האזרחית והסיוע ההומניטרי של האיחוד האירופי (ECHO) וברנקו גולובוביץ', העוזר הטכני של הנציבות האירופית לסיוע ההומניטרי, הוצגו בפני הנציגים האירופאים הצרכים הנוגעים למתפנים והודגשה החשיבות של אספקת כל צרכי המחיה, לאור המחסור היומיומי שמחריף ככל שמספר המתפנים גדל מדי יום (דף הפייסבוק של איחוד העיריות בנפת צור, 14 בנובמבר 2023).

◀ חלק מהתושבים הביעו תרעומת, תסכול ודאגה נוכח היגררות לבנון ללחימה, ובמשתמע הביעו ביקורת על חזבאללה בשל העובדה שהוא גורר את המדינה למצב לחימה. בסרטון שהתפרסם ברשת X ציינו תושבים, כי הם מתקשים להשיג מוצרי מזון בסיסיים ומוצרי ניקיון. הם התלוננו על יוקר המחיה המקשה עליהם, במיוחד בנסיבות הנוכחיות, לאחר שנאלצו לעזוב את בתיהם, וציינו "שאפילו כדי לנשום צריך לשלם". הם ציינו שהם תומכים בסוגיה הפלסטינית, אך באותה העת אינם מעוניינים במלחמה, בהרס בתיהם בעקירה, במיליציות או בנשק לא חוקי (חשבון X Ici Beyrouth, 10 בדצמבר 2023).

תושבים מביעים תרעומת על היגררות לבנון ללחימה (חשבון X Ici Beyrouth, 10 בדצמבר 2023)

◀ ממשלת לבנון מסייעת מעט לתושבים במסגרת "מועצת הדרום", גוף אשר פועל לרווחת התושבים מטעם ממשלת לבנון. מועצת הדרום מחלקת חבילות סיוע לנזקקים בכפרי הדרום. חלוקה כזו התבצעה בעיירה מרכבא ב-11 בדצמבר 2023 (חשבון הפייסבוק הרשמי של העיירה מרכבא, 11 בדצמבר 2023). יחד עם זאת נראה, כי זהו סיוע מצומצם שלא יכול לשפר בהרבה את מצבם של התושבים, במיוחד לאור מצבה הכלכלי הרעוע של לבנון.

חלוקת חבילות סיוע במרכבא (חשבון הפייסבוק הרשמי של העיירה מרכבא, 11 בדצמבר 2023)

מעורבות חזבאללה בפינוי התושבים

◀ במקביל להוראת חזבאללה לחלק מהתושבים לפנות את בתיהם באזור הגבול, ניכר כי הארגון מנסה לסייע לתושבי הדרום, בעיקר כדי שלא לאבד את תמיכתם, זאת, על רקע תרעומת שנשמעה בקרב התושבים בתחילת הלחימה על התעלמות הארגון ממצבם (almarsadonline, 9 בנובמבר 2023). במסגרת זו, הבטיח חזבאללה לפצות את אזרחי דרום לבנון שנפגעו באופן ישיר מהמצב. הבטחה שכזאת נשמעה בעיתא אלשעב, במהלך אזכרה שנערכה לפעיל חזבאללה, שנהרג באירועים מול ישראל. בדברים שנשא באזכרה, הכריז חסן פצ'אללה, חבר הפרלמנט מטעם חזבאללה, כי הארגון "החל לפצות תושבים אשר נפגעו באופן ישיר מתקיפות ישראליות" וכי "בימים אלו נעשית הערכת נזק בעניין זה". הוא גם ציין שבזמן שלוחמי הארגון נלחמו, עסקו צוותי הארגון בהערכת הנזקים וקבעו את המדדים לפיצוי (ערוץ הטלגרם אעלאם אלמקאומה, 27 בנובמבר 2023). חסן פצ'אללה גם פעל בנושא מול ממשלת לבנון כאשר **לנג'יב מיקאתי, ראש ממשלת המעבר של לבנון**, ביקש ממנו לשלם פיצויים לתושבי הדרום ואכן מיקאתי התחייב להעניק להם פיצוי מלא (ג'נוביה, 30 בנובמבר 2023). מכאן, שחזבאללה פועל מול ממשלת לבנון כדי שהפיצוי לתושבי הדרום על נזקי הלחימה, שהארגון יזם, יוטל על כתפי משלם המיסים הלבנוני.

◀ בנוסף לכך, דווח כי אגודת ג'יהאד אלבנאא⁵ (ג'יהאד הבינוי) של חזבאללה הקימה קבוצות עבודה להגנת החזית האזרחית ואבטחת אספקה של מצרכי מזון, שירותי רפואה ומרכזי קליטה עבור מתפנים. כמו כן הוא מטפל בנזקים בבתי הכפריים בדרום ומקיים סקר להערכת הנזקים שנגרמו להם. על-פי סקר ראשוני של ג'יהאד אלבנאא, נכון לסוף נובמבר 2023, 37 מבנים נהרסו לחלוטין, 11 נפגעו כתוצאה משריפה וכ-1,500 נפגעו באופן אחר החל מזוגיות שבורות ועד קירות שקרסו. מתן הפיצויים עבור תיקון נזקים החלו בכפרי ה"קו השני" עוד לפני כניסת הפסקת האש לתקפה וזאת כדי לאפשר לתושבים לבצע תיקונים מידיים. פרט לכך, קיים שיח בין לבנון ומדינות נוספות בבקשה תמיכה. במסגרת זו, הבטיחה סין כי תעביר מיליוני דולרים ללבנון לתיקון הנזקים הישירים כתוצאה מהמלחמה עד כה (beirut-news.com, 28 בנובמבר 2023).

⁵ להרחבה ראו פרסום מרכז המידע מ-12 ביוני 2019: ["אגודת ג'יהאד הבינוי בלבנון: מוסד חברתי של חזבאללה העוסק בבנייה ושיקום, ובפרויקטים חברתיים מגוונים בקרב בני העדה השיעיית, ומהווה מרכיב חשוב בתשתית האזרחית של חזבאללה"](#)